

Shahid Bahonar
University of Kerman

Applied Iranology, An Innovative Approach to the Knowledge of Iranology

Ali Zare¹ | Mohammad Kazem Sajjadpoor²

1. Iranology Phd Student, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. E-mail: Alizareparslion@yahoo.com
2. Professor of International Relations of the Ministry of Foreign Affairs, Tehran, Iran. E-mail: Smksajjad@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 2024 April 6
Received in revise 2024 July 2
d form 20 December 2023
Accepted 2024 October 7
Published online 2025 June 22

Keywords:

*Iranology,
Applied Iranology,
Media,
Tourism,
Environment.*

ABSTRACT

Purpose: Iranology, as one of the important interdisciplinary knowledges, examines the identity and cultural characteristics of Iran in various dimensions. Despite the valuable efforts made by various researchers to define Iranology, this article has attempted to provide a more comprehensive interpretation of characteristics of Iranology. The research question is about the characteristics of Iranology and whether we can talk about practical applications and its fields.

Method and Research: The research method is qualitative and is based on a descriptive-analytical approach using library sources.

Findings and Conclusions: Iranology has three dimensions of past, present, and future, and efforts are being made to achieve a unique interpretation of Iranology. The future aspect of Iranology should receive more attention alongside other aspects. In this regard, tourism, media, and the environment have been introduced as three important concepts where Iranology can have practical operational and issue-oriented applications.

Cite this article: Zare, Ali, Sajjadpoor, Mohammad Kazem,. (2025). Applied Iranology: An Innovative Approach to the Knowledge of Iranology. *Journal of Iranian Studies*, 24 (47), 135-159.
<http://doi.org/10.22103/jis.2024.23202.2596>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Iranology is an interdisciplinary field that focuses on examining and understanding various aspects of Iranian identity, mentality, and behavior. This field is considered a branch of Oriental Studies, and Orientalists in the past four centuries have significantly contributed to the expansion and development of this field with a focus on archaeology, linguistics, ethnography, and the history of Iran. In addition to research conducted by non-Iranian Iranianists, domestic Iranianists have also made efforts to broaden the scope of this field with their own approaches and concerns.

Based on the goal-oriented classification, research is divided into two categories: fundamental and applied. It is evident that one of the most important missions of the humanities is to expand the understanding of the human world. However, like other knowledges, the humanities can also have practical aspects. The main difference between applied and fundamental knowledge is that applied knowledge focuses more on providing solutions and pragmatism. This article examines the characteristics of defining Iranology and the possibility of practical aspects in this field.

Methodology

This qualitative research is conducted using library sources and in a descriptive-analytical manner. The main objective is to achieve a deeper and more comprehensive understanding of Iranology through the analysis of texts and available sources. The research is based on library sources, including books, scientific articles, theses, and other written documents. These information sources provide the basic information and theoretical background needed for the analysis of the subject. With a descriptive-analytical approach, the existing data and information from library sources are comprehensively and accurately described, and then patterns and relationships between concepts are analyzed.

Discussion

Iranology, as one of the important interdisciplinary knowledges, examines the identity and cultural characteristics of Iran in various dimensions. Despite the valuable efforts made by various researchers to define Iranology, this article has attempted to provide a more comprehensive interpretation of characteristics of Iranology. The research question is about the characteristics of Iranology and whether we can talk about practical applications and its fields. Iranology has three dimensions of past, present, and future, and efforts are being made to achieve a unique interpretation of Iranology. The future aspect of Iranology should receive more attention alongside other aspects. In this regard, tourism, media, and the environment have been introduced as three important concepts where Iranology can have practical operational and issue-oriented applications. The research method is qualitative and is based on a descriptive-analytical approach using library sources.

Conclusion

Iranology, as an interdisciplinary field, encompasses all subjects related to Iran. It can be explored in three aspects: the past, present, and future. The past of Iranology traces the forming trajectory of Iranology and development of related institutions. The present of Iranology is used in two senses: firstly, it refers to the current status of Iranology, and secondly, it involves the discussion of research issues in Iranian Studies and the discussion also advances the application of Iranology in current issues.

Establishing a relationship between Iranology and future studies raises the indicator of the future. The practical aspects of Iranology can be observed in three main areas: tourism, media and the environment. In the context of tourism, the capabilities of Iranian culture within the framework of cultural tourism and in branches such as rural, tribal, ecotourism, handicrafts, historical tourism, etc., demonstrate the practical and value-oriented aspects of Iranology. Iran is considered one of the leading countries in terms of diversity in tribes, ethnicities, and handicrafts, but its share of the tourism economy is very limited. Media is one of the most important elements of soft power for countries in the modern era. Iran's cultural reserves, which include intellectuals, cultural and civilizational contributions, Iranian mysticism, and values, have not been fully reflected in Iranian cinema as a prevalent trend. Nowadays, cinema holds soft power, and Iranian Studies can outline the cultural and soft resources of Iran for filmmakers, thus contributing to the country's media economy on a global scale. The peculiar environmental conditions in present-day Iran indicate that the living experience of Iranians in both ancient and Islamic eras, with attention and respect for the environment and its sustainable use, is not reflected in current environmental decision-making processes. Utilizing the living experience of Iranians in dealing with the environment over centuries can help address environmental challenges in Iran.

ایران‌شناسی کاربردی، رهیافتی بدیع به دانش ایران‌شناسی

علی زارع (نویسنده مسئول) ^۱ | محمد کاظم سجادیپور ^۲

۱. دانشجوی دکتری ایران‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. رایانامه: Alizareparslion@yahoo.com
 ۲. استاد تمام دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران. رایانامه: Smksajjad@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	زمینه/ هدف: ایران‌شناسی به عنوان یکی از علوم میان‌رشته‌ای مهم، شاخصه‌های هویتی و تمدنی ایران را در ابعاد گوناگون بررسی می‌کند. با وجود تلاش‌های ارزنده برای تعریف ایران‌شناسی توسط محققان مختلف، این مقاله تلاش کرده به ارائه خوانشی جامع‌تر از شاخصه‌های ایران‌شناسی بپردازد. سؤال پژوهش این است که ایران‌شناسی چه شاخصه‌هایی دارد؟ و آیا می‌توان از ایران‌شناسی کاربردی و زمینه‌های آن سخن گفت؟
کلیدواژه‌ها: ایران‌شناسی، ایران‌شناسی رسانه، گردشگری محیط زیست	روش/ رویکرد: روش پژوهش کیفی بوده و بر محور توصیفی-تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای نگاشته شده است. یافته‌ها/ نتایج: ایران‌شناسی دارای سه شاخصه گذشته، حال و آینده است و تلاش می‌شود برای دستیابی به خوانشی بدیع از ایران‌شناسی، به بُعد آینده ایران‌شناسی نیز در کنار سایر وجوه توجه بیشتری شود. در این میان، گردشگری، رسانه و محیط زیست به عنوان سه مقوله مهم معرفی شده‌اند که ایران‌شناسی می‌تواند در آن‌ها کاربردی عملیاتی و مسئله‌محور داشته باشد

استناد: زارع، علی؛ سجادیپور، محمد کاظم (۱۴۰۴). ایران‌شناسی کاربردی، رهیافتی بدیع به دانش ایران‌شناسی. *مجله مطالعات ایرانی*، ۲۴ (۴۷)، ۱۵۹-۱۳۵.

<http://doi.org/10.22103/jis.2024.23202.2596>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان

۱. مقدمه

۱-۱. بیان مسئله

ایران‌شناسی دانشی میان‌رشته‌ای است که به بررسی و درک جنبه‌های مختلف هویت، ذهنیت و رفتار ایرانیان می‌پردازد. این دانش یکی از شاخه‌های شرق‌شناسی به شمار می‌آید و شرق‌شناسان در چهار سده اخیر با تمرکز بر باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، مردم‌شناسی و تاریخ ایران، به بسط و توسعه این حوزه کمک شایانی کرده‌اند. علاوه بر پژوهش‌های انجام شده توسط ایران‌شناسان غیر ایرانی، ایران‌شناسان داخلی نیز با رویکردها و دغدغه‌های خود تلاش کرده‌اند تا دامنه این علم را گسترش دهند.

براساس تقسیم‌بندی مبتنی بر هدف، پژوهش‌ها به دو دسته بنیادین و کاربردی تقسیم می‌شوند. بدیهی است که یکی از مهم‌ترین رسالت‌های علوم انسانی، گسترش دامنه شناخت از جهان انسانی است، اما مانند سایر علوم، علوم انسانی نیز می‌تواند جنبه کاربردی داشته باشند. تفاوت اصلی میان علوم کاربردی و بنیادین در این است که علوم کاربردی بیشتر به ارائه راه‌حل‌ها و عمل‌گرایی توجه دارند. این مقاله به بررسی شاخصه‌های تعریف ایران‌شناسی و امکان وجود وجوه کاربردی در این علم می‌پردازد.

۱-۲. پیشینه پژوهش

درباره ایران‌شناسی تا کنون تحقیقاتی صورت گرفته که می‌توان آن‌ها را از نظر موضوعی به دسته مفاهیم و تعاریف، و دسته سیر تاریخی و وضعیت کنونی دانش ایران‌شناسی تقسیم کرد. در اینجا ابتدا منابع گروه اول و سپس تحقیقات دسته دوم بررسی می‌گردد. قسمت نخست ادبیات پژوهش ناظر بر آثاری است که درباره مفاهیم و مبانی ایران‌شناسی نگاشته شده‌اند. ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که پژوهشگرانی به تعریف ایران‌شناسی پرداخته‌اند و آثاری هر چند اندک، در این حیطه نگاشته‌اند. از دید آشوری در کتاب *ایران‌شناسی چیست و چند مقاله دیگر* (۲۵۳۵)، شرق‌شناسی، به ذات، یک دانش اروپایی است که تمام پیش‌داوری‌ها و ارزش‌گذاری‌های قرن نوزدهم در آن مندرج است، اما مشخصه‌های دقیق تعریف ایران‌شناسی در این اثر به روشنی بیان نشده است. حسن حبیبی در کتاب *طراحی مقدماتی برای ایران‌شناسی نظام‌یافته* (۱۳۸۹) کوشش نموده تا نگاهی جامع به ایران‌شناسی داشته باشد. ایشان ایران‌شناسی را به شاخه‌های مختلفی چون ایران‌شناسی عمومی، باستان‌شناختی، اقتصادی، تاریخی، جغرافیایی، روستایی، سیاسی، شهری، آداب و رسوم، گویش‌شناختی و دیگر زمینه‌ها تقسیم کرده و طرح‌هایی برای مطالعات ایران‌شناختی ترسیم نموده است، اما شاخصه‌ای از تعریف ایران‌شناسی در این اثر نیز مشاهده نمی‌شود. ایران‌شناسی از دید زرشناس نیز در کتاب *درآمدی بر ایران‌شناسی* (۱۳۹۱) شاخه یا رشته‌ای از خاورشناسی است که می‌توان کلیات آن را به این رشته تعمیم داد. زرشناس نیز در این حیطه چارچوبی مشخص نکرده است. از دیدگاه تکمیل‌همایون در مقاله *بحثی در مورد ایران‌شناسی یا ایران‌پژوهی* (۱۳۹۴)، ایران‌شناسی برای ما خودشناسی و هویت‌شناسی است، ولی برای خارجی دیگرشناسی است.

از دید ایشان، ما هویت خودمان را می‌شناسیم و آن‌ها هویت ما را از دید خودشان می‌شناسند. در این اثر نیز نظریه‌ای بیان نشده است. فریدی مجید در مقاله پرسش‌ها و چالش‌های پیش روی ایران‌شناسی (۱۳۹۴) تلاش کرده تا پرسش‌هایی درباره تعریف و مفهوم و مرزهای ایران‌شناسی ارائه کند، اما خود ایشان تعریفی ارائه نداده است. از نگاه طرفداری در مقاله رشته ایران‌شناسی، ماهیت، ضرورت و مبانی روش‌شناسی آن (۱۳۹۹)، ایران‌شناسی عبارت است از مطالعه و تحقیق در تمامی جنبه‌ها و مظاهر فرهنگ و تمدن ایرانی و شناساندن این تمدن به ملل دیگر و حفظ جایگاه واقعی آن. در این مقاله کارکردهای ایران‌شناسی مطرح نشده است. جعفری‌دهقی در مقاله کاربردهای ایران‌شناسی در شرایط امروز، تلاش‌های تاریخی ایرانیان در زمینه پزشکی و نجوم را از کاربردهای ایران‌شناسی دانسته‌اند، اما سخنی از کاربرد ایران‌شناسی در شرایط روز را عنوان نکرده‌اند.

بخش دوم، ناظر بر آثاری است که با موضوع سیر تکوین و وضعیت کنونی موسسات ایران‌شناسی تالیف شده‌اند. طاهری در کتاب سیر فرهنگ ایران در بریتانیا یا تاریخ دویست ساله مطالعات ایرانی (۱۳۵۲) نقش انگلیسی‌ها در مطالعات ایرانی را ترسیم کرده است. شفا در جهان ایران‌شناسی (بی‌تا)، مؤسسات مرتبط با مطالعات ایرانی را در چندین کشور به تصویر کشیده است. هامبلی در کتاب سهم بریتانیا در مطالعات ایران‌شناسی (بی‌تا) نقش بریتانیا در پژوهش‌های مرتبط با ایران را نمایانده است. مقاله ایران‌شناسی در کشورهای آلمانی زبان (۱۳۷۱) به قلم فراگنر به کاوش درباره سیر مطالعات آلمانی‌ها در باب ایران می‌پردازد. مفتاح و ولی در کتاب نگاهی به ایران‌شناسی و ایران‌شناسان کشورهای مشترک المنافع و قفقاز (۱۳۷۲) نقش کشورهای فوق در مطالعات ایرانی را نشان داده‌اند. ساجدی در کتاب مجموعه مقالات ایران‌شناسی و خاورشناسی (۱۳۸۷) سیر مطالعات ایران‌شناسی در اروپا را پیگیری کرده است. ایران‌شناسی و ایران‌شناسان آلمان (۱۳۸۷) به قلم یزدان‌پناه، روند ایران‌شناسی در آلمان را نشان می‌دهد. میراحمدی در کتاب تاریخ تحولات ایران‌شناسی، پژوهشی در تاریخ و فرهنگ ایران در دوران باستان (۱۳۹۳) و نیز در کتاب تاریخ تحولات ایران‌شناسی در دوران اسلامی (۱۳۹۹)، به بررسی سیر ایران‌شناسی در دو دوره باستان و اسلامی پرداخته است. پناهی و همکاران در کتاب درآمدی بر حوزه‌ها و دپارتمان‌های ایران‌شناسی در اروپا، آمریکای شمالی و ژاپن (۱۳۹۶)، دپارتمان‌های ایران‌شناسی در اروپا، آمریکا و ژاپن را معرفی کرده‌اند. نایب‌پور کتاب تاریخ ایران‌شناسی در روسیه (۱۳۹۶) را نگاشته است. سعادت در کتاب ایران‌شناسی و ایران‌شناسان (۱۳۹۹) به نقش کشورهای اروپایی در حیطه‌های فرهنگ ایران اشاره کرده است.

نگارنده این مقاله تلاش دارد تا در کنار تعاریف پیشین، توجه پژوهشگران را در عین نگاه نظری به ایران‌شناسی به رویکرد کاربردی معطوف کند. به طوری که پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد وجوه ایران‌شناسی کاربردی تا کنون در ادبیات پژوهش‌های ایران‌شناسی به طور کامل مورد بررسی قرار نگرفته است.

۱-۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر پژوهشی کیفی است که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به شیوه توصیفی-تحلیلی نگاشته شده است و هدف اصلی آن فهم عمیق‌تر و جامع‌تر ایران‌شناسی از طریق تحلیل متون و منابع موجود است. این پژوهش براساس منابع کتابخانه‌ای شامل کتاب‌ها، مقالات علمی، پایان‌نامه‌ها و مستندات مکتوب دیگر انجام شده است. این منابع اطلاعات پایه‌ای و پیشینه نظری مورد نیاز برای تحلیل موضوع را فراهم می‌کند و با رویکرد توصیفی-تحلیلی ابتدا داده‌ها و اطلاعات موجود از منابع کتابخانه‌ای به صورت جامع و دقیق توصیف می‌شوند و سپس الگوها و روابط میان مفاهیم تجزیه و تحلیل می‌شوند.

۱-۴. یافته‌ها و نتایج پژوهش

روال مسأله‌شناسی در دانش ایران‌شناسی تا کنون بیشتر معطوف به گذشته بوده است، اما پژوهش حاضر کوشیده با تعریفی جامع از دانش ایران‌شناسی با عنوان ایران‌شناسی کاربردی بر سه وجه گذشته، حال و آینده تأکید کند و با پیش کشیدن سه مقوله گردشگری، رسانه و محیط زیست بر ابعاد کاربردی ایران‌شناسی در دنیای امروز تمرکز کند.

۲- بحث و بررسی

۲-۱. سه وجه تعریف ایران‌شناسی

ایران‌شناسی رشته‌ای میان‌رشته‌ای است که به بررسی ابعاد گوناگون سرزمین ایران می‌پردازد. از این رو، پژوهش درباره زبان‌های ایرانی، منابع مکتوب، تاریخ، جامعه، فرهنگ و تمدن کشورهای حوزه ایران فرهنگی، یکی از رسالت‌های مهم ایران‌شناسی است. با این حال، پژوهش‌های گذشته تنها یک وجه از سه وجه تعریف ایران‌شناسی است و بیشتر آثار ایران‌شناسی به واکاوی این قسمت از آن پرداخته‌اند. حال آن که ایران‌شناسی سه وجه دارد که بدان پرداخته می‌شود.

۲-۱-۱. گذشته

ایران‌شناسی یکی از شاخه‌های شرق‌شناسی است و پایه‌های شکل‌گیری ایران‌شناسی را باید در شرق‌شناسی جستجو کرد. هدف ایران‌شناسی این است که می‌خواهد کیستی و کجایی ایران و اهل ایران را مورد پرسش قرار دهد (بهشتی، ۱۴۰۱: ۱۹). نهضت آشنایی با آثار علم و حکمت شرق در اواخر قرن دهم میلادی توسط پاپ سیلستر دوم پی‌ریزی شد. در قرن یازدهم و دوازدهم عده زیادی از دانشوران مسیحی آثار شرقی را به زبان لاتینی برگرداندند و برای آشنایی با آثار مهم به اندلس که در آن هنگام از کانون‌های رخشنده تمدن و فرهنگ اسلامی بود، روی آوردند و در طول سه قرن بیش از سیصد کتاب مهم شرقی را به لاتینی ترجمه کردند (رستمی، ۱۳۹۰: ۱۳۵). تولد شرق‌شناسی را

سال ۱۳۱۲ م. می‌داند. در این سال در وین در انجمن علمای مسیحی تصمیمی گرفته شد که در شهرهای بزرگی مانند پاریس، آکسفورد، سالامانکا، بولونی و آوینیون کرسی‌های زبان عربی، یونانی و عبری افتتاح شود. از این روی، در پایان قرون وسطی کوشش آغازین برای ایجاد یک شناخت منظم از شرق به وقوع پیوست (سعید، ۱۳۶۱: ۶۰).

واژه شرق‌شناسی نخستین بار در سال ۱۷۶۹ م. در فرهنگ انگلیسی آکسفورد به کار رفت و در سال ۱۸۳۸ م. همین واژه در فرهنگ علمی فرانسه ثبت گردید. این اصطلاح شامل همه شاخه‌های دانشی بود که به پژوهش پیرامون همه ملت‌های شرقی، زبان، دین، علوم، آداب و رسوم و فنون آنان می‌پردازد (دسوقی، ۱۳۷۶: ۸۸). شرق‌شناسی به عنوان سنت علمی به مطالعه تمدن‌های آسیایی، شناسایی، ویرایش، نشر و تفسیر متون بنیادین این تمدن‌ها و انتقال این سنت علمی با سلسله‌ای از استادان و دانشجویان، از نسلی به نسل دیگر می‌باشد (سردار، ۱۳۸۷: ۱۰).

در شکل‌گیری مطالعات ایران‌شناسی، کشورهای اروپایی نقش کلیدی داشته‌اند و تلاش‌های اروپاییان هر چند با اغراض استعماری همراه بوده است، اما به ایجاد مطالعات علمی و روش‌محور کمک فروانی نمود. با توجه به اهمیت هند برای انگلستان و همسایگی ایران با آن و تلاش فرانسه برای تحت فشار قرار دادن انگلستان از معبر ایران برای رسیدن به هند و تلاش روسیه برای رسیدن به آب‌های آزاد و ضرورت‌های شناخت همسایگانش، این سه کشور پژوهش‌های دامنه‌داری در مطالعات ایران‌شناسی انجام دادند. آلمان نیز با الهام از ملی‌گرایی و تلاش برای شناخت ریشه‌های زبانی خود و با رویکردی متفاوت به بسط مطالعات ایران‌شناسی پرداخت.

انگلیسی‌ها با بیش سستی خود در رابطه با مشرق زمین، بیشتر موضوعات ادبی و دینی را دنبال کردند. فرانسویان با رابطه تاریخی خود با سرزمین‌های شرقی، فعالیت‌های خود را در این رابطه گسترش دادند و علاوه بر ادبیات و ادیان، بیشتر به دیگر شاخه‌های فرهنگی و مسایل جغرافیایی و مردم‌شناسی منطقه دقت کردند. آلمانی‌ها که به مسایل تاریخی و تاریخ اقتصادی اهمیت بیشتری می‌دادند، این زمینه را بررسی کردند (میراحمدی، ۱۳۹۳: ۲۷).

در ادامه به سهم انگلستان، فرانسه، روسیه و آلمان در مطالعات ایران‌شناسی پرداخته می‌شود. آگاهی جدی از وجود ایران بین مردم انگلیس در اواخر قرن شانزدهم و اوایل قرن هفدهم به دنبال فعالیت هیأت‌های بازرگانی و سیاسی در دربار صفویه شکل گرفت. برقراری روابط سیاسی رسمی بین ایران و بریتانیا در دوران سلطنت فتح‌علی‌شاه باعث ایجاد علاقه فراوان به تاریخ ایران بین علاقه‌مندان انگلیسی شد. به طور کلی هیأت‌های اعزامی به دربار قاجار شامل سر جان ملکم در ۱۸۰۱-۱۸۰۰ م. و همچنین در سال ۱۸۱۰ م. و سر هارفورد جونز در سال‌های ۱۸۱۱-۱۸۰۷ م. و سر گور اوزلی در سال‌های ۱۸۱۴-۱۸۱۱ م. و سر هنری الیس در سال‌های ۱۸۱۵-۱۸۱۴ م. خرمی از نوشته‌های آگاهانه در زمینه‌های

مختلف ایران آن زمان به بار آورد (هامبلی، بی‌تا، ۳-۱). فرانسیس گلاوین (متوفی به سال ۱۸۱۳ م.) نخستین مترجم کتاب *گلستان سعدی* به زبان انگلیسی از افسران ارتش در خدمت ارتش بنگاله، چارلز ویلیکینس (متوفی به سال ۱۸۳۶ م.) متخصص در زبان‌های سانسکریت، عربی و فارسی و سر هنری راولینسون که از نخستین ایران‌شناسانی که موفق به کشف خط میخی شد، همگی از نخستین نسل ایران‌شناسان انگلیس به شمار می‌روند (طاهری، ۱۳۵۲: ۱۹-۱۸).

ایران‌شناسی در فرانسه با نام آنکتیل دوپرون پیوند خورده است. سنت آنتیل دوپرون، بنیان‌گذار ایران‌شناسی در فرانسه و اروپا، در ۷ دسامبر ۱۷۳۱ م. در پاریس متولد شد و در ۱۷ ژانویه ۱۸۰۵ م. در همین شهر وفات یافت. از معروف‌ترین آثار وی فرهنگ *لغت پهلوی-فرانسه* است که او آن را هنگام اقامت در شهر سورت، آغاز کرد و در ۱۷۵۹ م. به پایان رساند و در پاریس آن را در مجلد سوم ترجمه *زند/اوستا* منتشر کرد (ساجدی، ۱۳۸۷: ۹). دوپرون با نگارش *واژه‌نامه پهلوی-فرانسه* در سال ۱۷۷۱ م. و سیلوستر دوساسی با خواندن سنگ‌نبشته‌های کرمانشاه در قرن هجدهم گام‌های مهمی در پی‌ریزی مطالعات ایران‌شناسی در فرانسه برداشتند (ساجدی، ۱۳۸۳: ۳۱۹-۳۱۸). رکن دیگر مطالعات ایران‌شناسی فرانسویان به کاوش‌های باستان‌شناسی مربوط است. در سال ۱۸۹۰ م. حکومت فرانسه یک هیأت علمی زیر نظر دمورگان، که مهندس معدن بود، به ایران فرستاد تا در نواحی غربی ایران در همه زمینه‌های زمین‌شناسی، گیاه‌شناسی، بوم‌شناسی و باستان‌شناسی تحقیق کند. گزارش این هیأت که در ۹ مجلد در فاصله سال‌های ۱۸۹۵ تا ۱۹۰۵ م. منتشر شد، به عنوان نخستین تحقیق علمی جامع درباره ایران، اثری سترگ است (اورکاد، ۱۳۷۱: ۹).

اگر چه فعالیت‌های سازمان‌یافته ایران‌شناسی در روسیه از اوایل سده ۱۹ م. آغاز شد، ولی تا زمان نامبرده کوشش‌های جداگانه‌ای در این حیطه شکل گرفت. در سال ۱۷۹۶ م. ترجمه روسی قطعاتی از آثار سعدی در سن پترزبورگ به چاپ رسید که مترجم آن کاتلینسکی شاعر عهد ملکه کاترین بود. از سال ۱۸۱۰ تا ۱۸۱۸ م. چند ترجمه ناقص از سعدی، جامی، انوری، حافظ و فردوسی در پترزبورگ انجام شد. در سال ۱۸۱۵ م. نخستین مجله خاورشناسی روسیه با عنوان *پیام آسیا* به چاپ رسید که انتشار آن حدود سه سال ادامه یافت و ترجمه‌هایی از ادبیات فارسی را دربرداشت. در سال ۱۸۱۸ م. موزه آسیایی فرهنگستان علوم روسیه تأسیس شد. در دانشگاه پترزبورگ از ۱۸۱۹ م. تدریس زبان فارسی صورت رسمی به خود گرفت (رضا، ۱۳۷۱: ۲۱۷-۲۱۶). تحقیقات ایران‌شناسی در روسیه پر بار است. تحقیقات واسیلی دیمیروویچ بارتولد درباره تاریخ و جغرافیای منطقه *ماوراءالنهر* شهرت جهانی دارد. واسیلی پتروویچ نیکیتین ایران‌شناس دیگری است که زمینه تحقیقات او کردشناسی است. انتشار کتاب *کرد کردستان*، به زبان فرانسه، او را به شهرت رساند. والتین ژوکوفسکی تحقیقات بسیاری درباره عطار کرد.

ولادیمیر مینورسکی علاقه‌مند به تاریخ و جغرافیای تاریخی، قوم‌شناسی، فرهنگ و لهجه‌های رایج نواحی مرزی آذربایجان و کردستان بود (سعادت، ۱۳۹۹: ۲۴).

مطالعات جدید ایرانی در زبان آلمانی از اوایل قرن نوزدهم میلادی، یعنی از وقتی که گئورگ گروته‌فند متخصص زبان‌شناسی کهن از دانشگاه گوتینگن، رمز‌نوشته‌های خط میخی کتیبه‌های بیستون در نزدیکی کرمانشاه را کشف کرد، رونق گرفت. بر خلاف آن چه در مورد قدرت‌های دیرین استعماری مثل فرانسه و انگلیس مشهود بود، در آلمان توجه عمومی به زبان‌شناسی و فقه‌اللغه ایرانی ناشی از انگیزه‌های اقتصادی و میل به سلطه مستقیم و بلاواسطه نبود، بلکه انگیزه سیاسی توجه به موضوعات ایرانی مبنایی ذهنی و مرامی داشت. تخصص در فقه‌اللغه ایرانی، دست کم گاهی به عنوان مشارکتی در جستجوی ریشه‌های آریایی قوم ژرمن تلقی می‌شد (فراگنر، ۱۳۷۱: ۷۲-۷۳). علاقه به ایران در ممالک آلمانی‌زبان در قرون ۱۸، ۱۹ و ۲۰ تا اواسط آن بیشتر رویکردی زبان‌شناختی و ادبی داشت. در این دوره به ایران باستان، دین زرتشتی و زبان‌های ایران باستان بسیار پر رنگ‌تر از سایر مؤلفه‌های فرهنگ و تمدن ایران پرداخته می‌شد. دلیل پرداختن به موضوعات مذکور هم این بود که ایران در بستر زبان هند و اروپایی دیده می‌شد. در دهه دوم و سوم سده بیست میلادی، تاریخ ایران پس از اسلام نیز مورد توجه قرار گرفت (یزدان‌پناه، ۱۳۸۷: ۵۳). از این رو، آگاهی از سیر صیوروت ایران‌شناسی برای تعریف آن ضروری است و مفهوم گذشته مبنایی برای تعریف دانش ایران‌شناسی است.

۲-۱-۲. حال

وجه مهم دیگر ایران‌شناسی زمان حال است. زمان حال در این بحث به دو معنا به کار می‌رود. نخست وضعیت ایران‌شناسی در عصر حاضر است و وجه دوم به معنی مسأله‌شناسی ایران‌شناسی است که در ادامه ذکر می‌شود.

ایران‌شناسی در دانشگاه‌ها و مؤسسات بسیاری در جهان به عنوان رشته‌ای مستقل حضور دارد. در حال حاضر کرسی‌های ایران‌شناسی متعددی در انگلستان فعال هستند و دانشگاه‌هایی چون لندن، آکسفورد، کمبریج، منچستر و بسیاری مراکز وابسته و غیر وابسته نظیر دورهام، ادینبرو و همچنین بنیادهای غیر دولتی و خصوصی به مطالعه و پژوهش در حوزه ایران‌شناسی می‌پردازند (پناهی؛ شادمحمدی؛ رحمانی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۲۳). در نیمه اول سده بیستم، به‌ویژه در پرتو فعالیت‌های مدرسه مطالعات عالی، مطالعات ایرانی به دانشگاه‌های فرانسه کشیده شد و در سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم، مطالعات ایرانی به دانشگاه سوربن در پاریس راه یافت و با حمایت وزارت امور خارجه، از طریق مرکز ملی تحقیقات علمی این پژوهش‌ها رونق گرفت (عسکری‌چاوردی، ۱۳۸۳: ۵۰).

در روسیه نیز مراکزی وجود دارند که به پژوهش در باب ایران‌شناسی می‌پردازند. فرهنگستان علوم یکی از این مراکز است که سه شعبه اصلی دارد که در شعبه علوم اجتماعی مطالعات مربوط به ایران صورت می‌گیرد. انستیتو ملل آسیا نیز یکی از مهم‌ترین مراکز ایران‌شناسی جهان است. بخش زبان‌های

ایرانی‌انستیتو زبان‌شناسی روسیه نیز به کاوش در باب زبان‌های ایرانی می‌پردازد. انستیتو ادبیات جهانی ماکسیم گورکی، انستیتو تاریخ، انستیتو تاریخ هنر و انستیتو تاریخ فرهنگ مادی نیز از دیگر مؤسسات مرتبط با مطالعات ایرانی در روسیه هستند (مفتاح؛ ولی، ۱۳۷۲: ۷۸-۸۱). در آلمان نیز مراکز ایران‌شناسی زیادی وجود دارند. مطالعات ایران‌شناسی در آلمان، توسط سه دسته مختلف از مراکز علمی انجام می‌گیرد که عبارتند از: آکادمی‌ها، دانشگاه‌ها و سازمان‌های مستقل. در آلمان آکادمی‌های علوم سهم مهمی در مطالعات خاورشناسی ندارند، بلکه مراکز اصلی این نوع مطالعات دانشگاه‌های این کشور هستند (شفاء، بی‌تا: ۱۲۷).

در ایتالیا در سال ۱۹۰۵ م. رشته خاورشناسی و ایران‌شناسی به صورت رسمی تأسیس شد و در قرن حاضر این انجمن‌سازی و ایران‌شناسی، به تدریج در کشورهای سوئد (۱۹۰۶)، فنلاند (۱۹۱۷)، واتیکان (۱۹۱۷)، نروژ (۱۹۲۰)، دانمارک (۱۹۲۲)، چکسلواکی (۱۹۲۲)، لهستان (۱۹۲۲)، مجارستان (۱۹۲۳)، هلند (۱۹۲۳)، یوگسلاوی (۱۹۲۴)، بلژیک (۱۹۳۶)، اسپانیا (۱۹۴۰)، ژاپن (۱۹۴۶) سوئیس (۱۹۴۷)، اسرائیل (۱۹۴۹)، کانادا (۱۹۵۳) و استرالیا (۱۹۵۷) تأسیس گردید (مصطفوی، ۱۴۰۱: ۲۱).

اما وجه دوم معنای حال در این بحث، ارتباط ایران‌شناسی با مسایل زمان حاضر و به عبارتی بهتر مسأله‌کاوی و مسأله‌شناسی است. این که علوم انسانی به گسترش مرزهای دانش کمک می‌کنند و فهم بشر را از دنیای پیچیده انسانی می‌افزایند، وظیفه‌ای است که از این علوم انتظار می‌رود. علوم انسانی را به یک معنا می‌توان مسأله‌شناسی دانست. مسأله‌شناس، انسان محقق و اندیشه‌ورزی است که عمیقاً درگیر تاریخ و فرهنگ و جامعه خود و جامعه انسانی است و متعهدانه می‌کوشد تا درگیری‌ها و دغدغه‌های انسانی و اجتماعی را از درون ساز و کارها و تنش‌ها و کشمکش‌های جمعی، شناسایی و فهم و تفسیر کند. حرفه مسأله‌شناس، فهمیدن است. مسأله‌شناس می‌تواند جامعه‌شناس، انسان‌شناس، باستان‌شناس، مورخ، اقتصاددان، روان‌شناس، روان‌کاو، محقق مطالعات فرهنگی، مطالعات جوانان، مطالعات زنان، مطالعات ورزش، مطالعات رسانه، علوم ارتباطات، مطالعات دین، مطالعات هنری و ادبی یا حتی می‌تواند فیلسوف باشد. همه محققانی که با امر فرهنگی و انسانی سر و کار دارند، می‌توانند و لاجرم باید مسأله‌شناس شوند و از کاروبار و زندگی واقعی انسان‌ها در محیط و جهان اجتماعی و تاریخی‌شان سردبیاورند و آن را فهم‌پذیر کنند (فاضلی، ۱۳۹۹: ۲۷-۲۶).

از این منظر، مسأله‌شناسی و واکاوی مسایل زمان حال از سوی ایران‌شناس، وجه کاربردی ایران‌شناسی را هویدا می‌کند. ایران‌شناسی کاربردی نیز اصطلاحی است که نخستین بار استفاده می‌شود و به استفاده عملیاتی دانش میان‌رشته‌ای ایران‌شناسی در مسایل مختلف اشاره دارد. ابعادی که ایران‌شناسی می‌تواند وجه کاربردی داشته باشد، در ادامه در بخشی مجزا خواهد آمد.

۲-۱-۳. آینده

وجه سوم تعریف ایران‌شناسی به مفهوم آینده اشاره دارد. وجه آینده و شکل دادن به آن از مفاهیم موجود در دانش آینده‌پژوهی است و ایران‌شناسی نیز با پیوند به آینده‌پژوهی می‌تواند به ترسیم آینده ایرانی کمک کند. طرح مباحث آینده‌پژوهی در ابعاد مختلف علمی، سیاسی، زیستی، فرهنگی و ... در جهان امروز اهمیت ویژه‌ای یافته است، چراکه آینده و مفهوم آن یکی از دغدغه‌های مهم بشر از ادوار بسیار دور تا زمان حاضر بوده است. این سیر تجربه روش‌های آینده‌بینی، ابتدا از قلمروهای ماورایی غیب‌گویی گذشته تا به امروز که روش‌های مستدل و سازمان‌یافته علمی آینده‌پژوهی در مجامع علمی جهان جای خود را باز کرده است. اهمیت و نیاز به تصویر آینده در انسان در اعصار کهن سبب می‌شد که به انواع روش‌های فراطبیعی جهت برآورده ساختن این نیاز بپردازد. اما رویکرد مدرن به مطالعه آینده (برخلاف غیب‌گویی)، به نیروهای فراطبیعی، جادو، شیوه‌های مرموز، خرافه یا نیروهای پنهانی افراد یا گروه‌های خاص تکیه ندارد، بلکه به عکس، آینده‌پژوهی، بخشی از انسان‌گرایی مدرن در هر دو وجه فلسفی و علمی آن به شمار می‌آید (خزایی و دیگران، ۱۳۹۴: ۶۲).

آینده‌پژوهی یکی از علوم نوین است که روش‌ها و مبانی علمی آن در چند دهه اخیر تدوین شده است، هر چند که همه انسان‌ها در هنگام اخذ تصمیم در زندگی روزمره نیز همیشه تصویری از آینده را مد نظر قرار می‌دهند و تلاش برای شکل دادن و ترسیم آینده، مسأله تمامی انسان‌هاست. این برنامه‌ریزی برای کشف آینده به تدریج جوامع سیاسی را نیز درگیر خود ساخت. ابعاد رو به گسترش جامعه و تمرکز نظام‌های سیاسی، نیاز به برنامه‌ریزی را بیشتر کرد، به‌ویژه برای اقدام‌هایی مانند ذخیره‌سازی غلات برای مقابله با خشک‌سالی، احداث استحکامات حیاتی، تدارک تمهیدات لازم برای لشکرکشی‌های نظامی و سازمان‌دهی مبادلات تجاری با سرزمین‌های دور. چنین برنامه‌هایی، خود نیازمند تصویری ویژه بود؛ تصور آینده‌ای تحت کنترل یا آینده‌ای که در آن دخل و تصرف شده است (بل، ۱۳۹۱: ۲۵۲).

ویژگی‌های اصلی آینده‌پژوهی، پژوهش گذشته، ارائه تجویز و تعیین اقدام در زمان حال با هدف شکل بخشیدن به آینده مطلوب است. به عبارت دیگر، آینده‌پژوهی می‌کوشد برای برپایی آینده مطلوب، مجموعه اقدامات مورد نیاز افراد، سازمان‌ها و نهادهای مختلف را تعیین کند. برای این منظور، لازم است که براساس پژوهش گذشته، تجویزهایی ارائه کند که اقدامات به‌هم‌پیوسته و هدفمند را مشخص سازد. افق زمانی مورد نظر در آینده‌پژوهی، آینده به معنای لحظه‌ای فراسوی حال است و قلمرو موضوعی آن نیز تمام حوزه‌های تاثیرگذار بر شکل بخشیدن به آینده (اقتصاد، سیاست، فناوری، فرهنگ و ...) را دربرمی‌گیرد (پدارم، عیوضی، ۱۳۹۵: ۱۶).

در کنار تعریف آینده‌پژوهی می‌بایست به هدف آن نیز اشاره کرد. کلی‌ترین هدف آینده‌پژوهی، حفظ و بهبود سطح آزادی و رفاه بشر است که البته برخی آینده‌پژوهان، رفاه تمامی جانداران، گیاهان و زیست‌کره را (نه تنها برای ارتقای سطح رفاه انسان‌ها، بلکه فراتر از آن به خاطر خود آن جانداران) به این هدف افزوده‌اند. کشف یا ابداع، آزمودن و ارزیابی و پیشنهاد آینده‌های ممکن، محتمل و مرجح، اهداف

آینده پژوهی به شمار می‌روند. آینده پژوهان می‌خواهند بدانند که کدام پدیده‌ها امکان‌پذیر هستند (آینده‌های ممکن)، احتمال بروز کدام پدیده‌ها بیشتر است (آینده‌های محتمل) و کدام پدیده‌ها باید روی دهند (آینده‌های مرجح). به تعبیر تافلر، آینده‌پژوهان سعی دارند با کاوش رؤیایراندانه آینده‌های ممکن، بررسی نظام‌یافته آینده‌های محتمل و ارزیابی اخلاقی آینده‌های مرجح، انگاره‌هایی نو و بدیل از آینده بیافرینند (بل، ۱۳۹۱: ۱۶۰-۱۵۹).

اما چگونه مطالعات ایران‌شناسی با مقوله آینده‌پژوهی می‌تواند پیوند داشته باشد؟ آن‌گونه که در تعریف آینده‌پژوهی مطرح است، صرف هدف آن با کسب افزایش رفاه پیوند دارد و به نوعی آن را از مقوله باورهای دینی جدا می‌کند. اما آن‌گونه که پیداست، هر کشور باید متناسب با باورها و ارزش‌های خود و در این چارچوب به تدوین سناریو برای ترسیم آینده پردازد و اینجاست که لزوم طرح مباحث ایران‌شناسی در آینده‌پژوهی ضروری می‌شود. چرا که هیچ کشوری بدون در نظر گرفتن گذشته، قوت‌ها، ضعف‌ها و فراز و فرودهای خود نمی‌تواند آینده‌ای مطلوب و مرجح تدوین کند.

۲-۲. وجوه ایران‌شناسی کاربردی

پس از تعریف ایران‌شناسی که همان توجه هم‌زمان به سیر گذشته، حال و آینده است، به زمینه‌هایی که ایران‌شناسی می‌تواند وجهی کاربردی داشته باشد پرداخته می‌شود.

۲-۲-۱. گردشگری

یکی از موضوعاتی که با رشته ایران‌شناسی ارتباط مستقیمی می‌تواند داشته باشد، گردشگری است. گردشگری به شاخه‌های مختلفی تقسیم می‌شود و تمام ابعاد آن چون فرهنگی، طبیعی، روستایی، شهری، اکوتوریسم و ... با بازنمایی هویت و زیست‌بوم ایران در ارتباط تنگاتنگ است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که گردشگری یکی از مهم‌ترین مزایای نسبی اقتصاد ایران است و در کنار توسعه کارآمد، به برندینگ هویتی و ملی ایران در کنار ارزآوری منجر می‌شود، چیزی که از اساس یکی از مهم‌ترین رسالت‌های ایران‌شناسی است.

یکی از روش‌های ارتقای سطح زندگی و رشد اقتصادی در هر منطقه، توسعه صادرات آن منطقه است که از جمله شیوه‌های توسعه صادرات، افزایش و جذب درآمدهای ناشی از گردشگری و توریسم است و درآمدهای حاصل از جهانگردی معرفی نوعی از صادرات نامرئی و پنهان است، یعنی این درآمد، نتیجه فروش خدمات جهانگردی در یک کشور به جهانگردان و مسافران خارجی است (یاوری؛ خوشنویس؛ غلامی، ۱۳۹۱: ۵۵). جهانگردی فرصت‌های شغلی را افزایش می‌دهد. شغل‌هایی از پایین‌ترین سطح کار و دستمزد تا بالاترین سطوح شغلی و درآمد در زمینه‌های مدیریتی و تخصصی که تولید درآمد می‌کند و سطح استاندارد زندگی را بالا می‌برد. خصوصاً در نواحی روستایی، گسترش و توسعه ایجاد شده توسط جهانگردی به جوامعی که تنها به یک صنعت وابسته هستند، کمک می‌کند. به همان اندازه که جهانگردی

رشد می‌کند، فرصت‌های اضافی برای سرمایه‌گذاری در توسعه و بهبود زیرساخت‌ها نیز ایجاد می‌شود (گوهری، ۱۳۹۰: ۳۰-۳۱).

گردشگری، بهترین راه تبلیغ صحیح در مورد کشور و انتقال پیام صلح و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و پذیرش تکررها و تفاوت‌هاست (رضایی؛ مردوخیان: ۱۴۰۰: ۶۱-۶۰). گردشگری فرهنگی نیز در راستای گفتمان صلح، شامل تمام تجلی‌ها و تبلورهای بیرونی و رسمی فرهنگ هر کشور است که می‌توان آن را دید، نمایش داد یا به نوعی عرضه کرد (یاسوری؛ گراوندی، ۱۴۰۰: ۳۲).

یکی از شاخه‌های بسیار مهم گردشگری که به ایران‌شناسی و کاربرد آن ارتباط پیدا می‌کند مقوله گردشگری فرهنگی است. والن اسمیت، انسان‌شناس گردشگری، الگویی چهارگانه برای کمک به درک میراث افراد بومی به عنوان منابع گردشگری ارائه کرده است. در الگوی او اجزای گردشگری بومی شامل چهار اچ می‌باشد: سکونتگاه، میراث، تاریخ و صنایع دستی. سکونتگاه شامل خانه‌های بومی، جوامع و محیط اطراف آن است که فرهنگشان در درون آن‌ها توسعه یافته و اکنون جاری است. میراث نیز یعنی دانش، مهارت، زبان، عقاید مذهبی و یادگیری درباره گروه‌های قومی و سبک زندگی می‌باشد. اسمیت از تاریخ به عنوان اچ سوم استفاده کرده است تا به رابطه میان بومیان و غربی‌ها اشاره کند. صنایع دستی، هنرها و کارهای دستی هستند که امروزه برای مصرف‌کنندگان، تجاری‌سازی شده‌اند (تیموئی، ۱۳۹۴: ۴۲۳-۴۲۴).

با نگاه به نظریه اسمیت، ایران چهار ممیزه منابع گردشگری بومی را داراست. سکونتگاه‌ها، روستاها و سبک زندگی رونده عشایر و خصوصیات ویژه آنان از منابع مهمی است که سبب جذب گردشگر و ارزآوری برای ایران می‌شود. روستاها به عنوان یکی از منابع زنده ایران‌شناسی با گذر از هزاره‌ها، آداب و رسوم و جاذبه‌هایی در خود دارند که به صورت زنده پیش روی گردشگر ترسیم می‌شوند. گردشگری روستایی شاخه‌های متنوعی از جمله طبیعی، فرهنگی، تفریحی، درمانی و ... دارد. روستاهای تاریخی و فرهنگی بسیاری در ایران وجود دارند که می‌توانند به عنوان اکوموزه مورد بازدید گردشگران قرار گیرند. روستای تاریخی ایبانه و ماسوله جزء روستاهای شاخصی هستند که قابلیت تبدیل به اکوموزه را دارند. اکوموزه در متن هویت یک مکان، با التزام بر مشارکت مردمی و پذیرش اجتماعات محلی در جهت توسعه پایدار و بالا بردن سطح رفاه و زندگی مردم جای می‌گیرد و جایی است که اجتماعات محلی، میراث فرهنگی خود را نگهداری و مدیریت می‌کنند و ارتباط میان تکنولوژی، انسان، طبیعت و فرهنگ در گذشته و حال به معرض نمایش درمی‌آید. دستاورد اکوموزه می‌تواند کار، آواز محلی، گویش محلی، رقص، بازی‌ها، صنایع دستی و سایر آثار ملموس باشد یا همچون خاطرات فردی و مشترک، اتفاقات، مبارزات و روایات شامل عناصر غیرملموس باشد (نظری عدلی، ۱۳۸۹: ۵۸). اکوتوریسم نیز یکی از انواع گردشگری مسئولانه است که قابلیت توسعه در روستاها و عشایر ایران را دارد، چرا که ایران جزء پنج کشور نخست دارای تنوع اقلیمی کامل است (رتوفی؛ ابراهیمی، ۱۳۹۶: ۲۰۷). به طور کلی، سبک زندگی روستایی و عشایری موجود در ایران، از قابلیت‌های مهم ایران‌شناسی است که در کنار معرفی دیدگاه‌های فرهنگی و ارزش‌های ایرانیان به دنیا، مزیت نسبی

گردشگری ایران نیز محسوب می‌شود. دهکده توریستی عباس برزگر در بوانات فارس، نمونه‌ای از قابلیت ایران شناسانه روستایی و عشایری ایران است که قابلیت توسعه فراوان دارد.

میراث را می‌توان هر آن چیزی دانست که از گذشته به یادگار مانده است. تلاطم زمانی و گذار قرن‌ها در بستر زمان، مجموعه‌ای مادی و معنوی از ایرانیان در عصر حاضر بر جای گذاشته است که گنجینه‌ای از جاذبه‌ها برای رونق گردشگری در ابعاد مختلف آن است. استفاده از میراث و تاریخ یک کشور برای رونق بخشیدن به اقتصاد و ارزآوری، در کشورهایی چون ایتالیا و اسپانیا به خوبی اعمال می‌شود و این کشورها از قابلیت‌های تمدنی و میراثی خود ارزآوری می‌کنند و مطابق آمار جهانی جزء ده کشور برتر جهان از لحاظ جذب تعداد گردشگر هستند. ایران بیشترین میزان تنوع را در بحث عشایر در دنیا دارد و نیز تنوع قومی در ایران بهترین فرصت برای نشان دادن فرهنگ صلح و همزیستی ایرانیان از یک سو و از سوی دیگر راهی مطمئن به سوی توسعه پایدار و مسئولانه است. گردشگری میراثی، سفر برای تجربه مکان‌ها و فعالیت‌هایی است که به صورت موثق، داستان‌ها و مردمان گذشته را معرفی می‌کنند (اجل، ۱۳۸۸: ۹۵). مورد آخر نیز صنایع دستی است که ایران از لحاظ تنوع صنایع دستی در دنیا رتبه نخست را داراست. صنایع دستی می‌تواند سفیر هنر، مهارت و فرهنگ ایرانی باشد. با این حال، سهم صادرات ایران از صنایع دستی در دنیا پنج هزارم درصد است.

در مجموع، ایران‌شناسی تنها محدود به پژوهش‌های بنیادین نیست و قابلیت‌های گوناگون فرهنگ ایرانی که در عصر کنونی پس از هزاره‌ها در دسترس هستند، فرصت مناسبی برای رونق گردشگری به عنوان یکی از مهم‌ترین مزایای نسبی ایران و یکی از وجوه مهم ایران‌شناسی کاربردی است. از سوی دیگر، تأکید بر فرهنگ صلح‌جویانه ایرانیان در قالب دیپلماسی‌های فرهنگی، می‌تواند به رونق گردشگری کمک شایانی نماید.

۲-۲-۲. رسانه

رسانه بستری است که پیام را می‌رساند و در سه دسته شنوایی، بینایی و تلفیقی تقسیم می‌شود (بورن، ۱۳۷۹: ۷۵). رسانه‌ها در عصر امروز تأثیرات شگرفی بر ابعاد زندگی مردم دارند و به تعبیری، می‌توان عصر جدید را عصر رسانه نامید. رسانه به گردآوری انواع مختلفی از تکنولوژی‌های دیداری و شنیداری با هدف ارتباط بازمی‌گردد. انواع مختلف رسانه شامل متن، صوت، گرافیک، انیمیشن و انواع شبیه‌سازی‌ها می‌باشد. هر ترکیبی از متن، گرافیک، صدا، انیمیشن و تصاویر ویدئویی که از طریق رایانه یا سایر تجهیزات الکترونیکی در اختیار کاربر قرار می‌گیرد، رسانه نامیده می‌شود (دانایی، ۱۳۸۸: ۱۶-۱۵). کارکرد پنج‌گانه وسایل ارتباط جمعی از دید پژوهشگران علم ارتباطات آموزش، اطلاع‌رسانی، هدایت افکار عمومی، نظارت و سرگرمی است (وردی‌نژاد؛ بهرامی‌رشتیانی، ۱۳۹۴: ۹۴).

رسانه‌ها به دو دسته فردی و جمعی دسته‌بندی می‌شوند و در این جا مقصود، رسانه‌های جمعی تلویزیون، ماهواره و سینما است. تلویزیون، کارکردی درون‌مرزی و ملی دارد و برای فرهنگ‌سازی نسل جدید رکنی اساسی به شمار می‌رود. تولید فیلم، سریال و مستند دربارهٔ کلیت فرهنگ ایرانی در رسانه ملی و در شبکه‌های مختلف سیما انجام می‌شود، اما اختصاص شبکه‌ای مختص ایران‌شناسی در رسانه ملی یک اقدام ضروری خواهد بود. در کنار مخاطبان داخلی، برنامه‌ریزی بلندمدت برای فرهنگ‌سازی بین‌المللی ایران نیز در قالب شبکه‌های چندزبانه ماهواره‌ای حیاتی است.

سینما رسانه‌ای فراگیر و قدرتمند است که مرزهای ملی، سرزمینی و فرهنگی را درنور دیده و به عنصری کلیدی برای برنامه‌ریزی‌های بلندمدت بدل شده است. امروزه هالیوود، بالیوود و شرکت‌های فیلم‌سازی غربی در کنار مفهوم اقتصاد رسانه‌ای سینما و بحث درآمدزایی آن، به فرهنگ‌سازی زیرپوستی مخاطبان و جهت‌دهی ذهن آنان مشغولند. به عبارتی، امروزه قدرت نرم فرهنگی جایگزین قدرت سخت شده و کشورها با برنامه‌ریزی ناخودآگاه و ذهن مخاطبان خود، به راهبری آنان در مسیر دلخواه خود می‌پردازند.

قدرت نرم هر کشور تا حد زیادی ریشه در سه منبع بنیادین فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و سیاست خارجی دارد (نای، ۱۳۹۲: ۱۲۳). امروز بازار رسانه مفهومی جدید در بحث اقتصاد رسانه است (روشندل ارتباطی؛ شریفی؛ لبافی، ۱۳۹۶: ۱۱۲) و فیلم و سینما به عنوان یکی از ابعاد مهم رسانه تأثیری شگرف در قدرت فرهنگی هر کشور دارند. چنان‌که روشن است، فیلم‌های آمریکایی و سینمای هالیوود سهم عمده‌ای در بازار بین‌المللی فیلم دارد (مولانا، ۱۳۸۷: ۱۸۸)، اما سهم فرهنگ ایران در این میان بسیار اندک است. قابلیت کاربردی ایران‌شناسی استفاده از دخیل گوناگون فرهنگی ایران در ساخت فیلم‌های سینمایی و ارزآوری در مقوله اقتصاد سینمایی جهان است.

ایران با دارا بودن شخصیت‌های بی‌شمار اثرگذار در طول تاریخ، پتانسیل فوق‌العاده‌ای برای اقتصاد رسانه‌ای در قالب سینما و ماهواره دارد. سینمای ایران از این قابلیت‌های فرهنگی به دلایل مختلف، کمتر استفاده کرده است. وقایع تاریخی و شخصیت‌های ایرانی بارها و بارها توسط رسانه‌های غربی مورد تحریف قرار گرفته‌اند و یکی از مهم‌ترین دلایل وقوع این امر، ضعف سیاست‌گذاری داخلی از یک سو و کم‌توجهی سینماگران و ضعف‌های ساختاری و امکاناتی از سوی دیگر است. ایران‌شناسی می‌تواند به رویه فیلم‌سازی در سینمای ایران بدل شود و قهرمانان ملی ایران در قالب سینما به جهانیان شناسانده شوند و این امر در کنار ارزآوری، به توسعه قدرت نرم ایران نیز کمک شایانی خواهد نمود.

بحث دربارهٔ ابعاد رسانه بسیار پیچیده است، اما کارکرد ایران‌شناسی در زمینه رسانه بسیار پایه‌ای و عمیق است. با جایگزین شدن قدرت نرم به جای قدرت سخت، کشورها به دنبال استفاده از رسانه‌ها برای افزایش برد هویتی، فرهنگی و در نهایت اقتصادی خود هستند و ایران‌شناسی در این حیطه، یکی از اهرم‌های مهم رسانه است که به پیشبرد قدرت ایران کمک شایانی می‌کند. سینمای هالیوود ارزش‌های آمریکایی و سینمای بالیوود ارزش‌های فرهنگ

هندی را رونق می‌دهند. سینمای ایران با استفاده از ذخایر ایران‌شناسی (تنوع قومی، وقایع مهم تاریخی، سهم ایران در تاریخ تمدن و فرهنگ، نوابغ جهانی ایران، ارزش‌های ایرانی و تاکید بر فرهنگ صلح‌جویانه و عرفانی ایران) می‌تواند به ارزآوری در اقتصاد رسانه و پیگیری قدرت نرم ایران کمک شایانی نماید.

۲-۲-۳. محیط‌زیست

یکی از کارکردهای ایران‌شناسی مطالعه در باب زیست‌بومی به نام ایران است و مسایل زیست‌محیطی ایران جزء دغدغه‌های یک ایران‌شناس هستند. امروزه محیط‌زیست در رشته‌ای مجزا و در مقاطع مختلف در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود. با این حال، ایران‌شناسی دارای آموزه‌هایی است که در حل چالش‌های زیست‌محیطی امروز ایران در کنار سایر رشته‌ها، مؤثر است.

محیط‌زیست را می‌توان به دو نوع انسان‌ساخت و طبیعی تقسیم نمود. محیط‌زیست، یک موضوع فراگیر است و شامل منابع طبیعی، منابع انسان‌ساخت، اقتصاد، فرهنگ، روابط اجتماعی و نظام سیاسی می‌شود (اکبری‌راد، ۱۳۹۲: ۷۳). براساس شاخص‌های جهانی عملکرد محیط‌زیست، جایگاه ایران در جهان و منطقه بحرانی است. دانشگاه ییل در آمریکا شاخص جهانی عملکرد زیست‌محیطی را در سال ۲۰۱۲ در جهان اعلام کرد که ایران در میان ۱۳۲ کشور جهان با ۳۳ پله سقوط نسبت به سال ۲۰۱۰ میلادی در رتبه ۱۱۴ قرار گرفت. در این گزارش، عملکرد زیست‌محیطی کشورمان به حد هشدار رسیده است (اندوز، ۱۳۹۴: ۵۹).

تعالیم ایران‌شناسی که منبعث از آموزه‌های زیسته فرهنگی عصر باستان و اسلامی است، درباره برخورد و رفتار مردم و چارچوب سیاسی با طبیعت بسیار اثرگذار است. نوع رفتار امروزی ایرانیان با طبیعت، با پیشینه تمدنی و میراث رفتاری گذشتگان از اساس متضاد است. به نظر می‌رسد به طور کلی، دو رویکرد اساسی در حل مشکلات کشور وجود دارد. رویکرد نخست، استفاده از روش‌های علمی و دانش روز در تمامی زمینه‌هاست و رویکرد دوم که به بحث جاری ارتباط دارد، رویکرد فرهنگی است. از اساس، نگاه انسان به پدیده‌ها از عینک فرهنگ می‌گذرد و تلقی از طبیعت در فرهنگ مدرن و پست مدرن با نوع نگاه به آن در فرهنگ ایرانی متفاوت است. تجربه زیسته ایرانیان در ارتباط با طبیعت تا یک قرن پیش نشان می‌دهد که آنان با مفهوم استفاده بهینه از محیط‌زیست آشنا بوده‌اند و استفاده آنان از طبیعت با رعایت اصول و چارچوب‌هایی همراه بوده است. از این جهت، آموزه‌های فرهنگی و رفتاری ایرانیان در گذار زمان، می‌تواند به عنوان تجربه زیسته به قانون‌گذاران و دستگاه سیاسی کشور در تصویب قوانین هم‌راستا با فرهنگ ایران (وجه کاربردی ایران‌شناسی) کمک شایانی کند و از بروز فجایع زیست‌محیطی وسیع در آینده جلوگیری نماید. این آموزه‌های عمیق را می‌توان در دو عصر باستان و اسلامی و در دو دین مؤثر تاریخ جهان یعنی زرتشت و اسلام مشاهده کرد.

با نگاهی به سیر اندیشه‌های دیرین در گستره این مرز و بوم ملاحظه می‌شود که نیاکان ما با محیط پیرامونی خود در تعامل بسیار مثبت و تنگاتنگی بوده‌اند و عناصر زیست‌محیطی را در قالب اعتقادات

ملی و معنوی مورد نظر داشته‌اند. بدون تردید، جمعیت متعادل و متناسب با منابع موجود آن زمان، عدم زیاده‌خواهی در مصرف سرانه معقول، و از همه مهم‌تر، اتکا به اندیشه‌های اعتقادی و اسطوره‌ای و نیز جامع‌نگری در رابطه با محیط‌زیست، همه در چنین تعاملی نقش داشته است. اصولاً قوانین حاکم در دوران کهن مبتنی بر الگوهای اعتقادی بوده است و سیاست‌های حکمرانی آن دوران با تأسی از پندارهای حفاظت از عناصر محیطی آب، خاک، گیاه و حیوان شکل گرفته است. این قبیل الگوها به شکل بارزی در اندیشه‌های زرتشت نمایان است و اشکال ابتدایی آن را می‌توان در آثار باقی‌مانده از تقدسی که هنوز در برخی مناطق ایران برای بعضی درختان همیشه سبز، مثل کنار و سرو، قایل‌اند، مشاهده کرد (ذوالفقاریان، ۱۴۰۰: ۱۳۳).

آیین زرتشتی رابطه‌ای مستقیم با عالم طبیعت و عناصر کیهانی از طریق رسومی مذهبی که این رابطه را در مناسک این آیین و نه فقط در آموزه‌های آن تجسم می‌بخشند، برقرار می‌سازد. در خصوص آیین روز بیست و هشتم دی ماه، کتاب آسمانی آیین زرتشتی می‌گوید: ما این آیین را به افتخار زمین که یک فرشته است، برپا می‌داریم. از این منظر، خود زمین، بخشی از سلسله فرشتگان که آن همه برای آیین زرتشتی محوریت دارد، تلقی می‌شود و مسأله این نیست که زمین چیست، بلکه مسأله این است که زمین کیست (نصر، ۱۳۸۶: ۷۶-۷۵). دقت ایرانیان زرتشتی در پاک نگاه داشتن آب، خاک، هوا و آتش، زبان‌زد یونانیان بوده است. هرودوت و گزنفون درباره آن قلم‌فرسایی کرده و نوشته‌اند که ایرانیان هیچ چیز آلوده و کثیفی را در آب نمی‌ریزند و در پاک نگه داشتن خاک و زمین مراقبت می‌کنند. در دین زرتشت، هر آن چه که آفریده خداست، پاک و دوست داشتنی است. تفاوت زیادی است میان دین‌هایی که ماده و تن را شیطانی می‌دانند و زرتشتیان که آن‌ها را بخشش خدایی و درخور حمایت می‌شمرند. این انسان است که نباید ماده را در راه نادرست به کار برد. خداوند، این جهان شادی‌آفرین را با همه زیبایی‌هایش برای بهره‌برداری و لذت آدمیان آفریده است. همه مردمان، در مقام امین باید در حفظ آن بکوشند. ارج‌گذاری به عناصر طبیعی، اقرار به عظمت خداوند و دین‌داری است (مهر، ۱۳۷۸: ۷۰).

در کنار دین زرتشتی، دین اسلام نیز رویکردی محترمانه، سازگارانه و زنده‌محورانه به طبیعت دارد. اسلام، تمام جنبه‌های انسان، محیط‌زیست و جهان هستی را در یک ارتباط هماهنگ و موزون در مسیر الهی مورد توجه قرار داده و بین آن‌ها ارتباط ایجاد می‌کند. از این رو، اسلام محیط‌زیست را به صورت واحدی غیر قابل تجزیه در نظر می‌گیرد و بین انسان و محیط‌زیست در جهان هستی، انفصالی قایل نیست و آن‌ها را مکمل یکدیگر دانسته است (اصغری-للمجانی، ۱۳۷۸: ۷۳). در نگاه قرآن، جهان مظهر زیبایی و مورد ستایش خداوند است. تمام اجزای هستی هماهنگ و بدون نقص است و هیچ یک از گونه‌های گیاهی و حیوانی در چرخه محیط‌زیست بیهوده آفریده نشده است. سخن قرآن در جایگاه کتاب مقدس، متوجه کل جهان اعم از انسان، جانوران و گیاهان است. قرآن، مرزبندی قاطعی میان امر طبیعی و فوق طبیعی یا میان عالم انسانی و عالم طبیعی ترسیم نمی‌کند (فراهانی‌فرد، ۱۳۸۵: ۱۰۲).

در کنار آیات قرآن کریم و نگاه احترام‌آمیز و متدبرانه آن به طبیعت، رویکرد رفتاری (سیره) پیامبر هم به تبع قرآن، ادامه رفتار صلح‌آمیز با طبیعت است. از نظر پیامبر (ص) زمین در خدمت انسان است، اما نباید از خاک استفاده بیش از حد و یا سوءاستفاده شود. خاک، همانند جنگل و حیات وحش که بر روی آن زندگی می‌کند، حقوقی دارد. پیامبر به منظور حفاظت از زمین، جنگل و حیات وحش مناطق ممنوع موسوم به حمی و حریم را ایجاد کرد تا منابع موجود در آن‌ها دست‌نخورده باقی بماند. هر دوی این مناطق در روزگار ما نیز کاربرد دارند. مناطق حریم در اطراف چاه‌ها و منابع آب، جهت حفظ سفره‌های آب زیرزمینی از استفاده بیش از حد، ایجاد می‌شوند. حمی به طور خاص به مناطق حیات وحش و جنگلی اطلاق می‌شود و معمولاً سرزمینی است که چرا و قطع درختان در آن ممنوع است و یا انواع خاصی از حیوانات محافظت می‌شوند (صادقی؛ اکبریان؛ شاکر، ۱۳۸۶: ۱۷۲).

نوع میراث رفتاری ایران در ارتباط با طبیعت الگویی از تجربه زیسته کارآمدی است که تجلی حقیقی آن در رفتار سیاست‌گزاران می‌تواند به حل بحران‌های زیست‌محیطی ایران کمک نماید. اتخاذ رفتار ماشینی با طبیعت و از میان بردن بخش‌های وسیعی از زیست‌بوم ایران، معضلی است که زیست‌ایمن را در بازه زمانی امروز و آتی تهدید می‌کند. تعالیم فرهنگی منبعث از میراث رفتاری مردم ایران با طبیعت، می‌تواند به استفاده اخلاقی از طبیعت از یک سو و مدیریت رفتار سودجویانه کمک کند و این وجه کاربردی ایران‌شناسی در مقوله محیط زیست است.

۳- نتیجه‌گیری

ایران‌شناسی به عنوان رشته‌ای میان رشته‌ای به تمام موضوعات مرتبط با ایران می‌پردازد. ایران‌شناسی را می‌توان در سه شاخصه گذشته، حال و آینده مورد واکاوی قرار داد. گذشته ایران‌شناسی به خط سیر دانش ایران‌شناسی و روند شکل‌گیری مؤسسات مرتبط با آن می‌پردازد. حال ایران‌شناسی به دو معنا به کار می‌رود: نخست وضعیت کنونی ایران‌شناسی است و دوم بحث مسأله‌کاوی در مطالعات ایران‌شناسی است و این بحث کاربرد ایران‌شناسی را در مسایل جاری پیش می‌کشد. برقراری پرسش نسبت میان مطالعات ایران‌شناسی و آینده‌پژوهی نیز شاخصه آینده را برجسته می‌کند. وجوه کاربردی ایران‌شناسی را در سه مقوله گردشگری، رسانه و محیط زیست می‌توان مشاهده کرد. در بحث گردشگری، قابلیت‌های زنده فرهنگ ایرانی در چارچوب گردشگری فرهنگی و در شاخه‌های روستایی، عشایری، اکوتوریسم، صنایع دستی، تاریخی و ... وجه کاربردی و ارزشمندی ایران‌شناسی است. ایران در بحث تنوع عشایر و اقوام و صنایع دستی جزء کشورهای شاخص دنیاست، اما سهم ایران از اقتصاد گردشگری بسیار اندک است. رسانه یکی از مهم‌ترین اهرم‌های قدرت نرم کشورها در عصر جدید به شمار می‌رود. ذخایر فرهنگی ایران که شامل نواغ، سهم فرهنگی و تمدنی، عرفان ایران و ارزش‌های فرهنگی و تمدنی می‌شود، در سینمای ایران به عنوان یک رویه جاری نشده است. امروزه سینما کارکرد قدرت نرم دارد و ایران‌شناسی می‌تواند منابع فرهنگی و نرم ایران را پیش روی سینماگران ترسیم کند و از این جهت به اقتصاد رسانه‌ای کشور در عرصه جهانی کمک نماید. شرایط بغرنج محیط زیست در ایران کنونی نشان می‌دهد که تجربه زیسته ایرانیان در دو عصر باستان و اسلامی و توجه و احترام به محیط زیست و استفاده بهره‌ورانه از آن هیچ محلی از اعراب در روال جاری تصمیمات مربوط به محیط

زیست ندارد. استفاده از تجربه زیسته ایرانیان در برخورد با محیط زندگی در گذار قرن‌ها، می‌تواند به حل چالش محیط زیست در ایران کمک نماید.

منابع

- آشوری، داریوش، (۲۵۳۵). *ایران‌شناسی چیست؟ و چند مقاله دیگر*، تهران: آگاه
- اصغری لقمجانی، صادق، (۱۳۷۸). *مبانی حفاظت محیط‌زیست در اسلام*، تهران: سازمان حفاظت محیط‌زیست، دفتر نشر فرهنگ اسلامی
- اکبری‌راد، طیبه، (۱۳۹۲). نقش تعالیم اسلام در کاهش بحران‌های زیست‌محیطی، *محیط‌شناسی*، دوره ۳۹، شماره ۱، صص ۸۰-۷۳
- اندوز، احمد، (۱۳۹۴). تأثیر مدیریت آموزش‌های زیست‌محیطی در آموزش و پرورش برای کمک به حفاظت و پایداری محیط‌زیست، *رشد مدیریت مدرسه*، شماره ۱۱۰، صص ۵۸-۶۰
- اجل، دیوید ال، (۱۳۸۸). *میراث گردشگری پایدار، میراثی برای آینده*، ترجمه جمیدرضا جعفری، علیرضا موسائی، حسن هویدی، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی
- اورکاد، برنار، (۱۳۷۱). *ایران‌شناسی در فرانسه*، از کتاب *ایران‌شناسی در اروپا و ژاپن*، ویراسته رودی مته و نیکی کدی، ترجمه مرتضی اسعدی، تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی
- بل، وندل، (۱۳۹۱). *مبانی آینده‌پژوهی، تاریخچه، اهداف و دانش، علوم انسانی برای عصر جدید*، جلد نخست، ترجمه مصطفی تقوی، محسن محقق، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی
- بورن، آد، (۱۳۷۹). *بعد فرهنگی ارتباطات برای توسعه*، ترجمه مهرسیما فلسفی، تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران
- بهشتی، سیدمحمد، (۱۴۰۱). در ضرورت ایران‌شناسی ایرانی چونان علم شناخت یک سرزمین بی‌قرار، از کتاب *ایران‌شناسی ایرانی، هفت گفتار در باب ایران‌شناسی به مثابه رشته دانشگاهی در ایران*، به کوشش بهزاد کریمی، تهران: نگارستان اندیشه
- پدرام، عبدالرحیم؛ عیوضی، محمدرضا، (۱۳۹۵). *درآمدی بر آینده‌پژوهی*، تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی
- پناهی، عباس؛ شادمحمدی، مریم؛ رحمانی‌نژاد، فرشته، (۱۳۹۶). *درآمدی بر حوزه‌ها و دپارتمان‌های ایران‌شناسی در اروپا، آمریکای شمالی و ژاپن*، رشت: انتشارات دانشگاه گیلان
- تکمیل‌همایون، ناصر، (۱۳۹۴). بحثی در مورد ایران‌شناسی یا ایران‌پژوهی، *مطالعات ایران‌شناسی*، شماره یکم، صص ۲۲-۱۵

- تیموئی، دالن جی، (۱۳۹۴). میراث فرهنگی و گردشگری، ترجمه اکبر پورفرج، طاهره آشتیانی، تهران: مؤسسه کتاب مهربان نشر
- جعفری دهقی، محمود، (۱۴۰۱). کاربردهای ایران‌شناسی در شرایط امروز، از کتاب *ایران‌شناسی ایرانی، هفت گفتار در باب ایران‌شناسی به مثابه رشته دانشگاهی در ایران*، به کوشش بهزاد کریمی، تهران: نگارستان اندیشه
- حبیبی، حسن، (۱۳۸۹). *طراحی مقدماتی برای ایران‌شناسی نظام‌یافته*، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی
- خزایی، سعید؛ ناطقی، امیر؛ حیدری، هوشنگ؛ عزیززاده، عزیز؛ کاشانی، حامد، (۱۳۹۴). *مبانی آینده‌پژوهی و روش‌های آن*، تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور
- دانایی، نسرین، (۱۳۸۸). *رسانه‌شناسی*، تهران: مبنای خرد
- دسوقی، محمد، (۱۳۷۶). *سیر تاریخی و ارزیابی اندیشه شرق‌شناسی*، ترجمه محمدرضا افتخارزاده، تهران: نشر هزاران
- ذوالفقاریان، فاطمه، (۱۴۰۰). پدیدار زیست‌محیطی در اندیشه سیاسی ایران باستان، *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، شماره ۵۱، صص ۱۵۶-۱۳۱
- رستمی، محمد، (۱۳۹۰). *ایران‌شناسان و ادبیات فارسی*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- رضا، عنایت‌الله، (۱۳۷۱). ایران‌شناسی در روسیه و اتحاد شوروی، از کتاب *مجموعه مقالات انجمن‌واره بررسی مسایل ایران‌شناسی*، به کوشش علی موسوی گرم‌رودی، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- روشندل اربطانی، طاهر؛ شریفی، سیدمهدی؛ لبافی، سمیه، (۱۳۹۶). *مدیریت رسانه (مفاهیم، نظریه‌ها و رویکردها)*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- رضایی، ناصر؛ مردوخیان، فریبا، (۱۴۰۰). *گردشگری و صلح با معرفی ده کشور برتر در حوزه گردشگری صلح*، تهران: انتشارات ژوان
- زرشناس، زهره، (۱۳۹۱). *درآمدی بر ایران‌شناسی*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ساجدی، طهمورث، (۱۳۸۷). *مجموعه مقالات ایران‌شناسی و خاورشناسی*، تهران: امیرکبیر
- ساجدی، طهمورث، (۱۳۸۳). ایران‌شناسی و مکتب‌های خاورشناسی در فرانسه در قرون ۱۸ و ۱۹ میلادی، از کتاب *مجموعه مقالات نخستین همایش ملی ایران‌شناسی*، ۳۰-۲۷ خرداد ۱۳۸۱، تهران: بنیاد ایران‌شناسی
- سردار، ضیاءالدین، (۱۳۸۷). *شرق‌شناسی*، ترجمه محمدعلی قاسمی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
- سعادت، اسماعیل، (۱۳۹۹). *ایران‌شناسی و ایران‌شناسان*، به سرپرستی اسماعیل سعادت، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی با همکاری انتشارات سخن
- سعید، ادوارد، (۱۳۶۱). *شرق‌شناسی، شرقی که آفریده غرب است*، ترجمه اصغر عسکری خانقاه، حامد فولادوند، تهران: مؤسسه مطبوعاتی عطائی

- شفا، شجاع‌الدین، (۱۳۳۶). *جهان‌شناسی*، جلد اول، تهران: کیهان
- صادقی، امیرحسین؛ اکبریان، اسحاق؛ شاکر، محمدکاظم، (۱۳۸۶). علوم اسلامی: رویکردهای نوین به درون‌مایه‌های دینی در حفاظت از محیط زیست، پژوهش و حوزه، شماره ۳۰ و ۳۱، صص ۱۷۷-۱۵۷
- طاهری، ابوالقاسم، (۱۳۵۲). *سیر فرهنگ ایران در بریتانیا یا تاریخ دویست ساله مطالعات ایرانی*، تهران: سلسله انتشارات انجمن آثار ملی
- طرفداری، منصور، (۱۳۹۹). رشته ایران‌شناسی، ماهیت، ضرورت و مبانی روش‌شناسی آن، *مطالعات ایران‌شناسی*، شماره ۱۹، صص ۸۰-۶۱
- عسکری چاوردی، علیرضا، (۱۳۸۳). ایران‌شناسی در فرانسه و نقش مرکز پژوهشی این کشور در شناخت تاریخ و تمدن ایران، *فارس‌شناخت*، دوره جدید، شماره ۱، صص ۵۹-۴۳
- فاضلی، نعمت‌الله، (۱۳۹۹). *زندگی سراسر فهم مسئله است، مسئله و مسئله‌شناسی در علوم اجتماعی و انسانی ایران*، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- فراگنر، برت، (۱۳۷۱). ایران‌شناسی در کشورهای آلمانی زبان، از کتاب *ایران‌شناسی در اروپا و ژاپن*، ویراسته رودی مته و نیکی کدی، ترجمه مرتضی اسعدی، تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی
- فراهانی‌فرد، سعید، (۱۳۸۵). محیط زیست: مشکلات و راه‌های برون رفت از منظر اسلام، *اقتصاد اسلامی*، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۱۲۲-۹۳
- فریدی‌مجید، فاطمه، (۱۳۹۴). پرسش‌ها و چالش‌های پیش روی ایران‌شناسی، *مطالعات ایران‌شناسی*، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۳۶-۱۲۶
- گوهری، محمدرضا، (۱۳۹۰). *اثرات جهانگردی*، تهران: دریاچه نو
- مصطفوی، علی‌اصغر، (۱۴۰۱). *اهداف آشکار و پنهان ایران‌شناسی اروپایی*، تهران: انتشارات امید سخن
- مفتاح، الهامه؛ ولی، وهاب، (۱۳۷۲). *نگاهی به ایران‌شناسی و ایران‌شناسان کشورهای مشترک‌المنافع و قفقاز*، تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی
- مولانا، حمید، (۱۳۸۷). *اطلاعات عالمگیر و ارتباطات جهانی*، ترجمه محمدحسین برجیانی، تهران: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)
- مهر، فرهنگ، (۱۳۷۸). *دیدنی نواز دینی کهن*، فلسفه زرتشت، تهران: جامی
- میراحمدی، مریم، (۱۳۹۳). *تاریخ تحولات ایران‌شناسی*، پژوهشی در تاریخ و فرهنگ ایران در دوران باستان، تهران: طهوری
- میراحمدی، مریم، (۱۳۹۹). *تاریخ تحولات ایران‌شناسی در دوران اسلامی*، تهران: طهوری

- نای، جوزف اس.، (۱۳۹۲). *آینده قدرت*، ترجمه احمد عزیزی، تهران: نشر نی
- نایب‌پور، محمد، (۱۳۹۶). *تاریخ ایران‌شناسی در روسیه*، تهران: نگارستان اندیشه
- نصر، سید حسین، (۱۳۸۶). *دین و نظم طبیعت*، ترجمه انشاءالله رحمتی، تهران: نی
- نظری عدلی، شهاب، (۱۳۸۹). اکوموزه و اصالت حیات اجتماعی: مقایسه تحولات مضمونی در حوزه‌های نوین، منظر، شماره ۷، صص ۵۸-۶۱
- وردی‌نژاد، فریدون؛ بهرامی‌رشتیانی، شهاب، (۱۳۹۴). *سیاست‌گذاری و مدیریت رسانه*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- هامبلی، گوین، (۱۳۵۲). *سهم بریتانیا در مطالعات ایران‌شناسی*، تهران: مؤسسه ایران‌شناسی بریتانیا
- یاسوری، مجید؛ گراوندی، فریبا، (۱۴۰۰). *زمینه‌های گردشگری فرهنگی در ایران*، تهران: نور علم
- یاوری، حسین؛ خوشنویس، مریم؛ غلامی، الهام، (۱۳۹۱). *اقتصاد گردشگری در فرهنگ و هنر ایران زمین*، تهران: انتشارات آذر
- یزدان‌پناه، حسین، (۱۳۸۷). *ایران‌شناسی و ایران‌شناسان آلمان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد ایران‌شناسی عمومی، بنیاد ایران‌شناسی

References

- Ashoori, D. (1975). What is Iranology and some other articles. Tehran: Agah. (In Persian)
- Asghari Lafamjani, S. (1999). Basics of environmental protection in Islam. Tehran: Organization of protection of environment, Islamic culture publishing center. (In Persian)
- Akbari Rad, T. (2013). The role of Islamic teachings in reducing environmental crises, Journal of Environmental Studies, No. 39. pp. 73-80. (In Persian)
- Andooz, A. (2015). The impact of environmental education management in education to help protect and sustain the environment, Growth of school management, No. 110. pp. 58-60. (In Persian)
- Askari Chaverdi, A. (2004). Iranology in France and the role of the research center of this country in understanding the history and civilization of Iran. Farsshakht, No. 1, pp 43-59. (In Persian)
- Bell, W. (2012). Foundations of future studies: human science for a new era. Tanslated by M. Taghavi, M. Mohaghegh. Tehran: Defence industries educational and research institute, Future research center of science and technology. (In Persian)
- Boeren, A. (2000). The cultural dimension of communication for development. Translated by Falsafi, M. Tehran: Radio and Television research center of the Islamic Republic of Iran. (In Persian)
- Beheshti, M. (2022). In the necessity of Iranian Iranology as the knowledge of a restless land. From book of Iranian Iranology, Seven discourses on Iranology as an academic discipline in Iran, By effort Karimi, B. Tehran: Negarestane Andisheh. (In Persian)
- Danaei, N. (2009). Medialogy. Tehran: Mabnaye Kherad. (In Persian)
- Desougi, M. (1997). The orientalist thinking: The evaluation and history. Translated by Eftekharzadeh M. Tehran: Nashre Hazaran. (In Persian)
- Edgell, D. (2009). Managing sustainable tourism: A legacy for the future. Translated by Jafari, H., Moosaei A., Hovidi, H. Tehran: Sazman e Entesharat e Jihad e Daneshgahi. (In Persain)
- Fazeli, N. (2020). Life is problem solving: Problem and problemology in social sciences and humanities of Iran. Tehran: Institute for humanities and cultural studies. (In Persain)

- Fragner, B. (1992). Iranology in German-speaking countries. From book of Iranology in Europe and Japan, Edited by Mete, R. Keddie, N. Translated by Asadi, M. Tehran: Alhoda International publication. (In Persian)
- Farahani Fard, S. (2006). Environment: Problems and ways to exit them from the view of Islam. Islamic Economics, No 22, pp. 93-122. (In Persian)
- Faridi Majid, F. (2015). Questiona and challenges facing Iranology. Iranology Studies, No 1, pp 126-136. (In Persian)
- Gohari, M. (2011). The effects of tourism. Tehran: Dariche No. (In Persain)
- Habibi, H. (2010). Preliminary design for systematic Iranology. Tehran: Persian language and literature academy. (In Persain)
- Hambly, G. (1973). British contribution to Persain studies. Tehran: British institute of Iranian studies. (In Persain)
- Jafari Dehaghi, (2022). Applications of Iranology in today's conditions. From book of Iranian Iranology, Seven discourses on Iranology as an academic discipline in Iran, By effort Karimi, B. Tehran: Negarestane Andisheh. (In Persian)
- Mostafavi, A. (2022). Obvious and hidden goals of European Iranology. Tehran: Omide Sokhan. (In Persin)
- Meftah, E. Vali, W. (1993). A look at Iranology and Iranologists of the commonwealth of nationa and Caucasus. Tehran: Alhoda International publication. (In Persian)
- Molana, H. (2008). Universal information and global communications. Translated by Borjiani, Tehran: Imam Khomeini educational and research institute. (In Persain)
- Mehr, F. (1999). A new view of an ancient religion, Zoroastrian philosophy. Tehran: Jami. (In Persain)
- Mirahmadi, M. (2014). The history of developments in Iranology, A research in the history and cultutre of Iran in ancient times. Tehran: Tahoori. (In Persain)
- Mirahmadi, M. (2020). The history of Iranological developments in the Islamic era. Tehran: Tahoori. (In Persian)
- Nye, J. (2013). The future of power. Translated by Azizi, A. Tehran: Ney. (In Persain)
- Nayeypoor, M. (2017). History of Iranology in Russia. Tehran: Negaresatan e Andisheh. (In Persian)
- Nasr, H. (2007). Religion amd the order of nature. Translated by Rahmati, E. Tehran: Ney. (In Persian)
- Nazari Adli, S. (2010). Ecomuseum and authenticity of social life: comparison of thematic developments in modern fields. Manzar, No. 7, pp 58-61. (In Persian)
- Orchard, B. (1992). Iranology in France. From book of Iranology in Europe and Japan, Edited by Mete, R. Keddie, N. Translated by Asadi, M. Tehran: Alhoda International publication. (In Persian)
- Pedram, A. Eyvazi, M. (2016). An introduction to future research, Tehran: Educational and research institute of defense industries. (In Persian)
- Panahi, A. Shadmohammadi, M. Rahmaninezhad, F. (2017). An introduction to Iranology fields and departments in Europe, North America and Japan. Rasht: Gilan university press. (In Persian)
- Rostami, M. (2011). Iranologists and Persian literature, Tehran: Institute of humanities and cultural studies. (In Persian)
- Reza, E. (1992). Iranology in Russia and the Soviet Union, from the collection of articles of the Iranian Studies Association, edited by Ali Mousavi Garmaroodi, Tehran: Printing and Publishing Institute of the Ministry of Foreign Affairs. (In Persain)
- Roshandel Arbetani, T. Sharifi, T. Labbafi, S. (2017). Media management (concepts, theories and approaches), Tehran: Tehran University Press. (In Persain)
- Rezei, N. Mardookhian, F. (2021). Tourism and peace by introducing the top ten countries in the field of peace tourism, Tehran: Xowan Publications. (In Persian)
- Sajedi, T. (2008). A collection of articles on Iranology and Orientalism, Tehran: Amirkabir. (In Persian)

- Sajedi, T. (2004). Iranology and schools of oriental studies in France in the 18th and 19th centuries AD, from the book of the collection of articles of the first national conference of Iranology, June 27-30, 2011, Tehran: Iranology Foundation. (In Persian)
- Sardar, Z. (2008). Orientalism, translated by Ghasemi, M. Tehran: Research Institute of Cultural and Social Studies. (In Persian)
- Saadat, E. (2020). Iranian Studies and Iranologists, under the supervision of Ismail Saadat, Tehran: Persian Language and Literature Academy in cooperation with Sokhn Publications. (In Persian)
- Sadeghi, A. Akbarian, E. Shaker, M. (2007). Islamic sciences: new approaches to religious themes in environmental protection, Research and Howzwh, No. 30& 31, pp 155-177. (In Persian)
- Said, E. (1982). Orientalism, the East is created by the West. Translated by Askarikhaneh, A. Fooladvand, H. Tehran: Ataei
- Shafa, S. (1957). The world of Iranology. Tehran: Keyhan. (In Persian)
- Taheri, A. (1973). The course of Iranian culture in Britain or the history of two hundred years of Iranian studies, Tehran: Publications of the National Art Association. (In Persian)
- Tarafdari, M. (2020). The field of Iranology, its nature, necessity and methodological foundations. Iranology Studies, No. 19, pp. 61-80. (In Persian)
- Takmil Homayoon, N. (2015). A discussion about Iranology. Iranology Studies, No. 1, pp 15-22. (In Persian)
- Timothy, D. (2015). Cultural heritage and tourism: an introduction. Translated by poorfaraj, A. Ashtiani, T. Tehran: Mehraban Publishing House. (In Persian)
- Wardinezhad, F. Bahrami, S. (2015). Media policy and management. Tehran: Tehran University publication. (In Persian)
- Yasoori, M. geravandi, F. (2021). Fields of cultural tourism in Iran. Tehran: Noore Elm. (In Persian)
- Yavari, H. Khoshnevis, M. Gholami, E. (2012). Economy of tourism in the culture and art of Iran. Tehran: Azar. (In Persian)
- Yazdanpanah, H. (2008). Iranology and German Iranologists. Master's Thesis in General Iranology, Tehran: Iranology Foundation. (In Persian)
- Zarshenas, Z. (2012). An introduction to Iranology, Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. (In Persian)
- Zolfagharian, F. (2021). Environmental Phenomenon in Ancient Iranian Political Thought, Interdisciplinary Studies in Human Sciences, No. 51, pp. 131-156. (In Persian)